

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

125:2. 2005

Debatt

Vem är det som är ute och cyklar egentligen? Genmäle till Magnus Lindmark och Peter Vikström

Av Lennart Schön

I artikeln "På cykeltur i svensk ekonomisk historia? Strukturförändring, tillväxt och teknisk förändring i svensk ekonomi 1870–1990" går Magnus Lindmark och Peter Vikström till angrepp mot idén att svensk ekonomisk historia kan förstås som ett cyklistiskt förlopp. De hävdar att den tanken bygger på svag empirisk grund, med den lätta undertonen att jag som dess främste författare är ute och cyklar. Vidare framställer de sig själva som forskare som går mer vetenskapligt till väga, vilket de försöker demonstrera med en begreppsanalys och åtföljande egen empirisk undersökning där de applicerar modern statistisk metod. De drar långtgående slutsatser av sin egen undersökning, som de menar motiverar en annorlunda periodindelning och syn på den långsiktiga tillväxten än den som vunnit gehör under de senaste decennierna.

Strukturanalysen så som den presenterades i början av 1980-talet innehöll både ett antal ganska stora hypoteser och ett forskningsprogram som under ett par decennier fortlöpande gett upphov till publikationer, företrädesvis från Lund. Lindmark och Vikström har alldeles rätt när de hävdar att ett antal centrala frågor för analysen av den långsiktiga tillväxten och samhällsutvecklingen diskuteras alltför litet. De vill starta en sådan diskussion och deras inlägg är därför mycket välkommet. Samtidigt måste det sägas att deras presentation av strukturanalysen och deras empiriska undersökning som underlag för ett nytt perspektiv har mycket stora brister. Jag skall i detta inlägg granska Lindmarks och Vikströms förslag till analys och något mera förklara vad som ryms inom strukturanalysen och det långcykliska perspektivet.

Låt mig börja med en liten förvånande omständighet. Lindmark och Vikström refererar inledningsvis till min bok *En modern svensk ekonomisk historia* från år 2000,¹ men i fortsättningen av sin artikel utgår de nästan uteslu-

1. Lennart Schön, *En modern svensk ekonomisk historia. Tillväxt och omvandling under två sekel*, Stockholm 2000.

tande från en mycket tidig och allmänt hållen artikel från 1983, där de första indikationerna på långa cykliska förlopp presenterades och där några begrepp och hypoteser kring dessa lades fram.² Indikationerna var hämtade från de historiska nationalräkenskaperna och var på en ganska aggregerad nivå. De låg närmast till grund för ett fortsatt forskningsprogram – artikeln var i själva verket en lättare bearbetning av en projektansökan som också beviljades. Resultatet av den forskning som därefter utförts – av mig och av andra – lyser med sin frånvaro i Lindmarks och Vikströms diskussion. Det är märkligt med tanke på att de säger sig vilja pröva den empiriska grundvalen för den bredare uppfattningen om svensk ekonomisk historia som kommit till uttryck i boken från 2000. Det får egenartade konsekvenser både för deras diskussion om de begreppsliga sammanhangen och för deras empiriska prövning.

Fasta priser och strukturgränser

En av de kritiska punkter Lindmark och Vikström för fram gäller valet av basår för beräkningen av produktionen i fasta priser i de historiska nationalräkenskaperna. Basåren ligger i nära anslutning till gränserna för de strukturella perioderna. De har två synpunkter. Den ena är att man inte kan beräkna andelar för olika branscher i fasta priser på grund av det så kallade additivitetsproblemet (enkelt uttryckt att summan av delarna kan avvika från helheten när man aggregerar serier som beräknats i fasta priser var för sig och som innehåller flera prisbaser). Den andra synpunkten är mera långtgående och spekulativ, nämligen att hela mönstret av strukturella perioder och cykler skulle kunna vara konstruerat som effekten av valet av basår för priserna.

Den första synpunkten är enkel att bemöta. Vanligtvis beräknas exempelvis strukturförändringens omfattning inom respektive deflateringsperiod (alltså där alla delar har samma prisbas) och då uppstår inte additivitetsproblemet. Därefter kan måtten på den strukturella förändringen under de olika perioderna länkas till varandra. Man kan tillägga att vi i Lund var mycket tidiga med att utnyttja tekniken för att beräkna strukturförändringens omfattning – idag är den allmänt använd internationellt under beteckningen *shift-share-analysis*.

I den andra synpunkten hävdar Lindmark och Vikström aningen insinuant att hela mönstret av långa cykliska förlopp kan vara konstruerat av prisbaser-

2. Olle Krantz & Lennart Schön, "Den svenska krisen i långsiktigt perspektiv", *Ekonomisk debatt*, årg 11:7 (1983).

na – ”Sanningen är att ingen vet”, skriver de. Där är de emellertid ute på mycket tunn is och visar därtill prov på bristande inläsning.

Man kunde naturligtvis något polemiskt driva Lindmarks och Vikströms ifrågasättande av fastprisberäkningar vidare. Många av de viktigaste beräkningarna inom ekonomin görs i fasta priser. Det gäller inte minst begreppen produktivitet och tillväxt. Med dessa begrepp vägs strukturer samman som är föränderliga över tiden. Begreppen råkar vara utgångspunkten för Lindmarks och Vikströms inlägg och de återkommer med sådana beräkningar utan vidare diskussion i sitt bidrag. Är det också ”sanningen att ingen vet” innehållet i deras beräkningar?

Det är dock möjligt att tillbakavisa deras påstående mera sakligt. I sin prishistoriska undersökning diskuterar Jonas Ljungberg hypotesen att strukturperiodernas karaktärer är genererade av basåren i HNS och han visar att så inte är fallet.³ För några år sedan framförde min doktorand Astrid Kander en misstanke om att deflateringsperiodernas längd påverkade hela förloppet. Tillsammans gjorde vi därför om de 20–25 åriga deflateringsperioder som använts i de historiska nationalräkenskaperna till årliga länkade deflatorer. Återigen visades att basåren inte på något sätt kunde generera strukturperioder eller långa cykler.⁴ Sanningen är följaktligen att vi vet svaret på Lindmarks och Vikströms fråga.

Hade Lindmark och Vikström verkligen gjort en bedömning av det empiriska underlaget för det cykliska mönstret, så som de utger sig för att göra, skulle de ha funnit ytterligare två viktiga omständigheter. Den ena omständigheten är att en stor del av det empiriska underlag som tagits fram efter 1983 inte är beroende av beräkningar i fasta priser. Det gäller exempelvis förändringarna i det teknologiska systemet indikerat av stora förändringar i energisystemet under omvandlingsperioder.⁵ Det gäller förändringar i lönestrukturen och i kompetenskrav.⁶ Det gäller inkomstfördelningen mellan kapital och arbete i löpande priser.⁷ De strukturella förloppen framträder också genom

3. Jonas Ljungberg, *Priser och marknadskrafter i Sverige 1885–1969. En prishistorisk studie*, Lund 1990, s 69ff.

4. Se appendix C i Astrid Kander, *Economic Growth, Energy Consumption and CO₂ Emissions in Sweden 1800–2000*, Lund 2002.

5. Lennart Schön, *Elektricitetens betydelse för svensk industriell utveckling*, Stockholm 1990.

6. För en diskussion av förändringar i lönestrukturen, se Lars Svensson, *Closing the Gender Gap. Determinants of the Change in the Female-to-Male Blue Collar Wage Ratio in Swedish Manufacturing 1913–1990*, Lund 1995. Vad förändringarna i kompetenskrav angår, se Rolf Ohlsson & Per Broomé, *Generationsväxlingen och de sju döds synderna*, Stockholm 2003.

7. Lennart Schön, *Omvandling och obalans. Mönster i svensk ekonomisk utveckling*, Stockholm 1994.

bredare förändringar i exempelvis statsskuldspolitik, finansiellt system och penningvärde, i institutionella regimer på arbetsmarknaden liksom i genusrelationer.⁸ Den andra omständigheten är att de stora strukturförändringarna inte inträffat i samband med skiftena av prisbas i de historiska nationalräkenskaperna, vilka alltså ligger nära strukturkriserna, utan de har inträffat inom ett tidsspänn 10–20 år senare. Cirka 10 år efter strukturkriserna fick nämligen ny teknologi sitt genombrott på marknaden med stora relativa prisfall som följd (markant efter åren 1900, 1945 och 1985) vilket efter några år följdes av omfattande förändringar i sysselsättningens fördelning på olika branscher. Detta förlopp har utgjort något av omvandlingens kärna, vilket därefter följts av en stegrad och mera allmänt spridd produktivitetsökning.

Rationalisering och strukturrationalisering

I artikeln från 1983 användes begreppsparat strukturuomvandling och strukturrationalisering som då utgjorde beteckningar på de två huvudfaserna i det cykliska förloppet. Vid strukturuomvandling omfördelas resurser mellan olika produktionsinriktningar vilket innebär att branscher växer i olika takt. Vid strukturrationalisering omfördelas istället resurserna inom branscherna vilket innebär att företagen växer i olika takt. Lindmark och Vikström ägnar en rätt stor del av sin artikel åt dessa båda begrepp. De menar att begreppen befinner sig på olika nivåer (bransch- och företagsnivå) och att de inte kan skiljas åt eftersom i båda fallen enskilda företag kan växa i olika takt.

I distinktionen mellan strukturuomvandling och strukturrationalisering låg tanken att tidiga skeden av innovativa förlopp hade en ojämn påverkan på branscherna – innovationerna drevs fram av några branscher och de kunde anammas i ganska ojämn takt. Över tiden kom emellertid innovationerna att anpassas till alltfler användare och kunskapen om hur de kunde utnyttjas kom att spridas till allt fler. Då minskade spänningen mellan branscherna ifråga om tillväxt, men istället ökade konkurrensen mellan företagen vilket drev på en rationalisering inom företagen och inom branscherna.

En konsekvens förmodades då vara att skillnader i fråga om tillväxttakt mellan branscherna skulle vara relativt stor under strukturuomvandlingen för

8. De strukturella förloppens betydelse för statsskuldspolitik, finansiellt system och penningvärde diskuteras i Lennart Schön, *From War Economy to State Debt Policy*, Stockholm 1989. Förloppens genomslag i institutionella regimer på arbetsmarknaden behandlas av Christer Lundh, *Spelets regler. Institutioner och lönebildning på den svenska arbetsmarknaden 1850–2000*, Stockholm 2002 och hur genusrelationerna förändras behandlas av Schön 2000, och Maria Stanfors, *Education, Labor Force Participation and Changing Fertility Patterns. A Study of Women and Socioeconomic Change in Twentieth Century Sweden*, Lund 2003.

att därefter väsentligt minska under strukturrationaliseringen. Denna tanke har också visat sig vara riktig. Jag har i senare arbeten visat att spännvidden (eller divergensen) i tillväxttakt varit avsevärt mycket större under omvandlingsskeden än under de senare rationaliseringsskedena.⁹

Ett litet påpekande är dock på plats. Den distinktion som gjordes i artikeln 1983 mellan strukturomvandling och strukturrationalisering som skilda faser har i senare arbeten förändrats, vilket Lindmark och Vikström aldrig uppmärksammar. Redan 1990 talar jag om omvandling och rationalisering som de utmärkande företeelserna, där rationalisering *kan* innebära strukturrationalisering inom branscher.¹⁰ I boken från 2000 förekommer begreppet strukturrationalisering överhuvudtaget inte i modellen över cykler. Rationalisering är ett vidare begrepp som utgår från att de olika möjligheterna med innovationer blir mera kända, varigenom rationaliteten eller logiken i användningen av dem får ett ökat utrymme. Det driver på effektivitetsökningen samtidigt som konkurrensen ökar och entreprenörsvinster pressas samman. Båda dessa effekter under rationaliseringen har alltså påvisats empiriskt – å ena sidan har då produktivitetstillväxten ökat inom branscherna och å andra sidan har vinstmarginalerna minskat, fram till den strukturella krisen.

Hade Lindmark och Vikström läst litet mer än artikeln från 1983 skulle den långa diskussionen om strukturrationalisering som fas aldrig behövt föras.

Lindmarks och Vikströms alternativa analys

Huvudinslaget i Lindmarks och Vikströms artikel är deras egen beräkning av den årliga takten i strukturomvandlingen i svensk ekonomi sedan 1870. Det är en beräkning präglad av egendomliga påståenden och utgångspunkter.

Huvudresultaten är följande: För hela ekonomin påvisar man långa fluktuationer av ungefär 35–45 års längd men med en något annorlunda periodindelning än den jag presenterat. Omfattningen av strukturomvandlingen är emellertid avtagande över tiden. För industrin är detta drag ännu mer påfallande. Där är inslaget av längre cykliska förlopp mycket svagt och efter 1950 upphör i stort sett strukturomvandlingen inom industrin. En mätning av faktorproduktiviteten leder också Lindmark och Vikström till slutsatsen att inte bara strukturomvandlingen utan också den tekniska utvecklingen inom industrin försvagats, i synnerhet under de senaste decennierna.

9. Lennart Schön, "Electricity, Technological Change and Productivity in Swedish industry 1890-1900", *European Review of Economic History*, vol 4:2 (2000), och Schön 2000.

10. Schön 1990, s 14

TVå omständigheter bör framhållas. För det första görs hela mätningen, över hela perioden 1870–1990, i förhållande till strukturen 1870. Det är alltså den årliga strukturförändringen i svensk ekonomi och i svensk industri i förhållande till sammansättningen 1870 som framträder i Lindmarks och Vikströms diagram. Där kan man verkligen tala om att välja sina utgångspunkter. Varför skall man väga vår tids strukturförändring utifrån förhållandena 1870? På vilket sätt ger 1870-talets sammansättning av industri och tjänsteproduktion relevanta utgångspunkter för att mäta vår tids utveckling? Lindmark och Vikström för en något diffus diskussion om att alternativet skulle vara en årligen länkad strukturförändring, som skulle vara sämre. Men det är inte det enda alternativet. Rimligare hade varit att mäta förändringen inom överblickbara perioder på ett eller några decennier och sedan länka samman måtten på strukturförändringen.

Nu får denna utgångspunkt mycket egendomliga konsekvenser. Författarna håller hela tiden fast vid branschstrukturen från 1870 och för samman vår tids produktion inom de ramar som gällde 1870. Motiveringen är värd att återge:

I dagsläget bestäms den finaste upplösningsnivån av branschstrukturen i HNS [de historiska nationalräkenskaperna] och därför kan vare sig vi eller någon annan hantera strukturomvandling på någon annan aggregeringsnivå. Visserligen kan man med fog hävda att den "verkliga" strukturomvandlingen döljs av den grova branschindelningen. Men eftersom andra serier inte existerar finns helt enkelt inga alternativ.¹¹

De har rätt i att den verkliga strukturomvandlingen döljs med deras mått men i övrigt är påståendet grovt felaktigt. Det är möjligt att göra mer ingående beräkningar av strukturomvandlingen och jag har gjort det i flera arbeten.

Av någon anledning framgår det inte av Lindmarks och Vikströms inlägg att det är jag som konstruerat en stor del av serierna i HNS och bland annat svarat för den tyngsta volymen om industri och hantverk.¹² Följaktligen vet jag ganska väl förutsättningarna på detta område. Offentlig statistik över löpande produktion ned på finfördelad branschnivå finns långt tillbaka i tiden.

11. Magnus Lindmark & Peter Vikström "På cykeltur i svensk ekonomisk historia? Strukturförändring, tillväxt och teknisk förändring i svensk ekonomi 1870–1990", *Historisk tidskrift* 2004:4, s 567.

12. Lennart Schön, *Historiska nationalräkenskaper för Sverige. Industri och hantverk 1800–1980*, Lund 1988.

De branscher som saknas i statistiken under 1800-talet har jag beräknat utifrån annat källmaterial och de finns redovisade i HNS. Lindmark och Vikström menar förmodligen att det saknas redovisade förädlingsvärden eller förädlingsvärdesandelar för olika delbranscher. För de viktigaste av dessa under 1800-talet redovisade jag emellertid förädlingsvärdesandelar i HNS och dessutom anges där källor i form av lättillgängliga offentliga undersökningar av branschernas produktionskostnader och förädlingsvärdesandelar för åren 1913, 1918 och 1926. Från 1952 anges sedan förädlingsvärden årligen i den officiella statistiken.

För HNS beräknade jag förädlingsvärden för mellanliggande år på delbranschnivå med hjälp av tull- och traktatkommitténs undersökningar av industrins insatsvaror (vikter för dessa finns angivna i HNS) och med prisserier för insatsvaror och färdigvaror som redovisas i Jonas Ljungbergs prishistoriska arbeten, vilket också finns angivet i HNS.¹³

För de fortsatta undersökningarna av den strukturella förändringen inom industrin utnyttjade jag detta material – framför allt i arbetet om industrins energianvändning.¹⁴ I detta arbete gjorde jag beräkningar av strukturförändringen inom industrin sedan 1890 med hjälp av en långt mera finfördelad branschindelning än den som Lindmark och Vikström använt. Därigenom blev det också möjligt att närmare undersöka sambanden mellan den teknologiska förändringen och strukturförändringen. Studien var arbetskrävande och tog inemot ett år att genomföra men den var naturligtvis inte omöjlig för en forskare.

Alla dessa arbeten saknas i Lindmarks och Vikströms analys av grundvalen för det långsiktiga mönstret som redovisats i bland annat Schön 2000. Mönstret framställs istället som resultatet av godtycklig "eyeball econometrics" utifrån några preliminära diagram från 1983.

Men vad har då Lindmark och Vikström för underlag till sin egen periodindelning och sina egna slutsatser om svensk ekonomisk historia? De talar aldrig riktigt om vad den branschindelning i HNS innebär, som hålls oförändrad från 1870 och som allting mäts emot. Det borde de naturligtvis ha gjort. Den historiska indelningen av industrin var grundad på råvaruförsörjningen – det fanns 8 huvudbranscher (om kraftindustrin utesluts vilken inte ingår i

13. Jonas Ljungberg, *Historiska nationalräkenskaper för Sverige. Deflaterer för industriproduktionen 1888–1955*, Lund 1988; Jonas Ljungberg, *Priser och marknadskrafter i Sverige 1885–1969. En prishistorisk studie*, Lund 1990.

14. Schön 1990.

modern tillverkningsindustri), nämligen metallindustri, jord- och stenindustri, träindustri, massa- och pappersindustri, livsmedelsindustri, textil- och beklädnadsindustri, läder-, hår- och gummivaruindustri samt kemisk industri. Det innebär att Lindmark och Vikström med sitt mått enbart fångar förflyttningar mellan dessa grupper.

Följaktligen hamnar allt ifrån järnmalm och stångjärn till mobiltelefoner och datorer inom samma grupp – det innebär alltså i praktiken att Lindmark och Vikström behandlar stångjärn och datorer som samma produkt inom gruppen metallindustri. På liknande sätt är det inom gruppen kemisk industri. Där ingår tjärbränning och träkolning tillsammans med plaster och läkemedel – tjära och Losec hamnar i samma tunna. Förskjutningar mellan dessa produkter noteras inte som en förändring. Däremot skiljer man väldigt noga på beklädnadsartiklar tillverkade av djur- eller människohår, å ena sidan, och av sedvanliga spånadsmaterial som ull och lin, å andra sidan. Den strukturförändringen spelade dock liten roll efter 1950.

Vad Lindmark och Vikström visar är helt enkelt att fram till början av 1900-talet var förskjutningar mellan olika råvaruområden en viktig del i den industriella strukturförändringen, men efter andra världskriget minskade denna kraftigt i betydelse och idag är den i det närmaste fullständigt irrelevant.

Det fantastiska är emellertid att Lindmark och Vikström använder dessa mått för att dra långtgående slutsatser och slå fast att den strukturella förändringen nära nog upphört och att den tekniska utvecklingen allvarligt försvagats i svensk ekonomi och svensk industri fram till 1990-talet.

Cykler och radiovågor

Om nu måtten på strukturomvandling brister betänkligt hos Lindmark och Vikström, ställer de i gengäld mycket stränga krav på cykler. Med en närmast naturvetenskaplig matematisk precision skall cykler kunna mätas som rörelser med oförändrad amplitud och oförändrad våglängd genom historien. Detta förefaller vara ett synsätt som hör hemma inom fysikens värld med ljudvågor. För mig för detta nämligen tanken till radiovågor, där vi – om vi bara lyckas ställa in våra instrument på rätt frekvens – skulle kunna följa de cykliska förloppen ostörda.

Allt är dock inte fysik. Inom biologin talar man också om cykler, till exempel livscyklar. Dessa är ju ingalunda exakta förlopp på det individuella planet med bestämd amplitud och våglängd. Variationer och störningar i det grund-

läggande mönstret är stora, men vi kan ändå uttala oss om det. I ännu högre grad gäller möjliga variationer givetvis inom ett komplext system som samhällsekonomin. Förekomsten av cykler demonstreras genom en återkommande sekvens händelser, det är själva essensen i cykelbegreppet. De cykliska förloppen är uttryck för ett kraftspel bakom tillväxten men styrkan i de olika inslagen kan variera både mellan olika epoker och mellan olika ekonomier. Det spelar till exempel roll om krig bryter ut eller om man lyckas skapa fungerande stabila institutioner internationellt. Sådana omständigheter har hittills inte förtryckt det grundläggande kraftspelet bakom tillväxten men de har naturligtvis en påverkan både på styrkan och på varaktigheten i olika skeenden.

De cykliska förloppen visar trots detta en betydande regelbundenhet i längd – strukturcyklerna har sedan mitten av 1800-talet legat kring 40–45 år. Definierade faser har återkommit i en bestämd ordning och det logiska sammanhanget mellan dessa faser kan framställas i en referenscykel eller i en generaliserad modell av förloppet.¹⁵ En sådan modell är ett verktyg för den empiriska analysen.

Varför långa cykliska förlopp?

De långa cykliska förloppen måste ses i relation till en grundläggande motsägelser i den moderna ekonomin – å ena sidan ett flöde av innovativa förändringar och å andra sidan strukturer som under perioder ger tillväxten en viss inriktning. Den industriella kapitalismen innehåller båda i rikt mått – stabiliserande strukturer och förändrande förnyelse. Strukturanalysen handlar i hög grad om samspelet mellan dessa förhållanden, det vill säga hur förnyelsen kan ge upphov till strukturell förändring men också till ny stabilitet.

Ett begrepp är viktigare än andra för att förstå varför strukturer uppkommer och förändras: det är begreppet komplementaritet. Alltmer intresset riktar idag mot detta begrepp, sedan mikroelektronikens genombrott under 1980- och 1990-talen visat på omfattningen av nya komplementära samband i ekonomin. Intresset för komplementaritet har uppkommit återigen skall sägas, eftersom tanken på komplementaritet var central inom många samhällsteorier fram till andra världskriget. Begreppet kom emellertid att sopas bort med de mer strikta linjära matematiska modeller som vann insteg inom nationalekonomin under efterkrigstiden. Lindmark och Vikström noterar begreppet komplementaritet i anslutning till utvecklingsblocken men nöjer sig med

15. Se Lennart Schön, "Industrial Crises in a Model of Long Cycles: Sweden in an International Perspective", i T Myllyntaus (ed), *Economic Crises and Restructuring in History*, Frankfurt 1998.

att konstatera att det är mycket svårt att empiriskt avgränsa och mäta komplementariteter.

Föreningar av komplementära faktorer ger upphov till starka strukturer. Det är en enkel sats. Två aspekter av begreppet komplementaritet är viktiga att lyfta fram. Den ena är att komplementära faktorer är beroende av varandras specifika funktioner eller egenskaper. Om man av någon anledning ändrar det komplementära sammanhanget – exempelvis när ny teknik införs – kan man inte bara flytta arbetare eller utrustning hur som helst. Man måste förändra funktioner och förvärva nya egenskaper. Man måste göra investeringar som är tidsödande och resurskrävande. Det tar således tid att få effekter av sådana förändringar i form av ökad produktivitet eller ökad tillväxt. Omvandlingsförlopp när nya komplementariteter skapas tenderar istället att ge upphov till obalanser och flaskhalsar i ekonomin.

Den andra aspekten av komplementaritet är mera revolutionerande. I komplementära föreningar berikar faktorerna varandra. Helheten blir större än summan av delarna, vilket ger upphov till icke-linjära förlopp. När nya komplementära föreningar kommer på plats kan språngartade förändringar ske. I takt med att allt fler funktioner och egenskaper anpassas till dessa nya betingelser skapas stabila strukturer som kan ge tillväxt. Strukturerna skapar emellertid så kallad *path dependency* med ökat motstånd mot förändring, vilket är paradoxalt då tillväxten i sig förändrar så många förutsättningar. Denna motsägelse löses först i de strukturella kriserna, då lönsamheten i gamla strukturer drivits till botten samtidigt som vägen öppnats för utvecklingen utifrån de nya förutsättningarna.

I strukturanalysen finns alltså tanken att ett antal innovationer har varit centrala för att skapa nya komplementära sammanhang eller utvecklingsblock, för att använda Erik Dahmén's begrepp.¹⁶ De påverkar både utbudet och efterfrågan i ekonomin och över tiden knyts olika komplementariteter samman i strukturer som både skapar tillväxt och orsakar tröghet. Cyklerna med växlingar mellan omvandling, rationalisering och kris blir då något av en långdragen andningsrörelse i tillväxten.

Det är också viktigt att framhålla att strukturella cykler inte omedelbart framträder som vågrörelser i de aggregerade tillväxttalen. Både omvandling med expansiv förnyelse på flera områden och rationalisering med alltmera spridd effektivitetsökning kan skapa tillväxt. Det ligger emellertid skilda be-

16. Erik Dahmén, *Svensk industriell företagarverksamhet. Kausalanalys av den industriella utvecklingen 1919–1939*, Stockholm 1950.

teenden bakom dessa förlopp, olika aktörer framträder och handlingarna har olika resultat i ett längre perspektiv. Skiftet kan också bidra till olika samhällsklimat. Det har, inte minst, det mycket tydliga omslaget från expansiv förnyelse till effektivitetsinriktad rationalisering under år 2000 visat, helt enligt det långcykliska förloppets förutsättningar för övrigt.¹⁷ Man kan då också framhålla att det endast är en djupare analys som kan klarlägga sådana cykliska förlopp bakom tillväxten. Här tror jag att den svenska traditionen tillbaka till tiden före 1950 ifråga om studier av komplementaritet och den svenska tillgången på kvantitativt material spelar en stor roll.

Det är viktiga frågor som Lindmark och Vikström reser – viktiga och spännande för analysen av tillväxt och historisk förändring. De metoder och de material som Lindmark och Vikström använder är emellertid föga lämpade för denna analys och utrustade på sådant sätt kan ju vilken cykeltur som helst gå över styr.

17. Se Lennart Schön, *Omvandling och obalans. Mönster i svensk ekonomisk utveckling* (Långtidsutredningen 1995, bil 3), Stockholm 1994, s 103, där jag med utgångspunkt från modellen för långa cykler förväntar en expansiv andra hälft av 1990-talet men en kulmination med omslag till rationalisering omkring år 2000. Att detta omslag skulle komma så markant i mars 2000 kunde dock inte förutses.